

Η Παραβολή του Ασώτου ως θεολογία της επιστροφής και πολιτισμικό αρχέτυπο

/ [Γνώμες](#)

Η Παραβολή του Ασώτου (Λουκά 15:11-32) λειτουργεί στην Ορθόδοξη Παράδοση ως σύνοψη του Ευαγγελίου. Η πτώση δεν είναι απλώς ηθική αστοχία, αλλά ρήξη σχέσης, και η μετάνοια δεν είναι αυτοβελτίωση αλλά επιστροφή στην πατρική κοινωνία/επικοινωνία.

• Του Σεβ. Μητροπολίτου Σουηδίας κ. Κλεόπα

Η Πατερική ανάγνωση της παραβολής συναντά τη νεοελληνική ποιητική και μουσική ευαισθησία, όπου το σχήμα «φυγή-ξενιτιά-συντριβή-γυρισμός» αποτελεί κορυφαίο ανθρωπολογικό μοτίβο.

Η υμνογραφία της Κυριακής του Ασώτου θέτει αμέσως το κέντρο βάρους. Ο Άσωτος δεν διαπραγματεύεται δικαιώματα, αλλά προσφεύγει στη φιλανθρωπία.

Το κοντάκιο συμπυκνώνει την κίνηση της επιστροφής: «Της πατρώας δόξης σου...

δέξαι με μετανοούντα».

Εδώ το «πατρικό» δεν είναι χώρος, είναι δόξα, δηλαδή τρόπος υπάρξεως, και η απώλειά της σημαίνει απογύμνωση της ύπαρξης. Πατερικά, αυτό διαβάζεται ως απώλεια του «κατ' εικόνα» βιωματικά, όχι οντολογικά.

Στην Πατερική Παράδοση, ο Άσωτος γίνεται πρωτίστως παιδαγωγία ελπίδας. Ο ιερός Χρυσόστομος αξιοποιεί την παραβολή, για να αποκρούσει την απόγνωση και να φανερώσει τη δυνατότητα επιστροφής. Ο Χριστός διηγείται την παραβολή, για να δείξει άφεση και να μη νικήσει η απελπισία.

Το κρίσιμο θεολογικό σημείο είναι όταν ο Πατέρας τρέχει. Δεν περιμένει πρώτα «ιστορικό» και «εξηγήσεις». Το τρέξιμο αυτό είναι η εικόνα της προλαβαίνουσας χάριτος.

Ο Πατέρας ενεργεί ως «πρόσωπο φιλοτιμίας» και όχι ως δικαστής.

Το «εἰς ἑαυτὸν ἔλθῶν» είναι ίσως η πιο θεολογικά γόνιμη φράση. Δείχνει ότι η μετάνοια αρχίζει ως επιστροφή του νου στην αλήθεια.

Ο Άσωτος δεν «διορθώνεται» για να αξιωθεί πατέρα· επιστρέφει επειδή θυμάται πως έχει Πατέρα. Το «Εἰς ἑαυτὸν ἔλθῶν» αποτελεί την αυτογνωσία που γεννά θεογνωσία.

Η νεοελληνική ποίηση συχνά διατηρεί το σχήμα της παραβολής, αλλά μετακινεί το βάρος από τη σωτηρία στη συντριβή, από τον πατέρα στην κοινωνία και την ιστορία, από τη βεβαιότητα της αγκαλιάς στην αμφιβολία της υποδοχής, δηλαδή η νεοελληνική γραφή στρέφεται από τη «σωτηριολογική» στην «τραυματική» επιστροφή.

Ο Δροσίνης συλλαμβάνει συχνά το μοτίβο του ανθρώπου που ξεκινά «για τη χερσωμένη χώρα» της ζωής. Χαρακτηριστικοί οι στίχοι του: «Με το ξημέρωμα της νιότης κίνησα / για της ζωής τη χερσωμένη χώρα». Στον Δροσίνη, ο άσωτος είναι ο λυρικός οδοιπόρος της ζωής.

Θεολογικά, όμως, η εικόνα ταιριάζει στην Ορθόδοξη διάγνωση. Ο άνθρωπος δοκιμάζει την αυτάρκεια κι εκεί ανακαλύπτει την πείνα του.

Στον Βάρναλη, το μοτίβο γίνεται πιο οξύ. Η επιστροφή είναι πικρή αυτογνωσία μέσα σ' έναν κόσμο που δεν «τρέχει» να αγκαλιάσει.

Ενδεικτική, σκληρή εικόνα, από συμφραστικό πίνακα λέξεων: «...κι κάτουθέ του ο άσωτος ηλιοβολάει βυθός!» Στον Βάρναλη, ο άσωτος αποτελεί σκοτεινό κοινωνικό

βίωμα.

Φιλολογικά, η μεταφορά «ηλιοβολάει βυθός» δίνει μια αντιστροφή. Εκεί που θα περίμενες φως, αναδύεται βυθός. Η πτώση έχει δική της λάμψη.

Θεολογικά, ο στίχος αυτός συνομιλεί με την Πατερική σοφία. Η αμαρτία δεν είναι απλώς «σκοτάδι», έχει και ψευδοφωτισμό, δηλαδή υπόσχεση πληρότητας που καταλήγει σε πείνα.

Ο Καζαντζάκης δεν μας δίνει ένα «καθαρό» ποίημα, με τίτλο «Ο Άσωτος», όμως το αρχέτυπο του «άσωτου» διατρέχει την κοσμοθεωρία του, ιδιαίτερα όπου η επιστροφή δεν είναι ανάπαυση, αλλά συνάντηση με “υπόγειες δυνάμεις” και λογοδοσία στην πατρική γη.

Στον Καζαντζάκη, ο άσωτος ταυτίζεται με τον υπαρξιακό αγώνα, τον μετασχηματισμό και όχι με μια αναδιήγηση.

Θεολογικά, η Παραβολή του Ασώτου κορυφώνεται στη δωρεά («στολή πρώτη», «δακτύλιον», «μόσχος»), ενώ ο Καζαντζακικός οδοιπόρος κορυφώνεται στον αγώνα. Η νεοελληνική γραφή συχνά μετατρέπει τη σωτηριολογία σε τραγωδία ελευθερίας.

Το κοντάκι της Κυριακής του Ασώτου είναι δομημένο σαν εξομολόγηση. Κατονομάζει την απώλεια, αναλαμβάνει την ευθύνη, προστρέχει στην ευσπλαχνία. Εδώ το «λογοτεχνικό» στοιχείο (η ρητορική, η συμπύκνωση, οι εικόνες) υπηρετεί ένα σκοπό. Να μετατρέψει την αφήγηση σε προσωπικό λόγο.

Στην Ελληνική Παράδοση, το μοτίβο της επιστροφής συνδέεται συχνά με τη μητέρα που κλαίει και με τη στέρηση του οίκου, μοτίβα που μπορούν να διαβαστούν ως λαϊκή «μετάφραση» της παραβολής. Χαρακτηριστικός θρήνος σε δημοτικό τραγούδι: «Τίνος μανούλα θλίβεται, τίνος μανούλα κλαίει».

Φιλολογικά, το δημοτικό τραγούδι δουλεύει με την επανάληψη/επιφώνηση και με το συλλογικό αίσθημα της απώλειας.

Θεολογικά, αυτό φωτίζει τον πόνο της «μακράς χώρας». Η αμαρτία/απομάκρυνση δεν είναι ατομικό επεισόδιο· έχει εκκλησιαστική-κοινωνική διάσταση, πληγώνει σχέσεις.

Το τραγούδι «Ο άσωτος», που συνδέεται συχνά με θεατρικό πλαίσιο, είναι στίχοι του Ιάκωβου Καμπανέλλη, μουσική επένδυση του Σταύρου Ξαρχάκου, και συνδέεται ιστορικά με «Το Μεγάλο μας Τσίρκο» (1973-74) και την πρώτη ερμηνεία της Τζένης Καρέζη.

«Του ασώτου τον γυρισμό θέλω να ιστορήσω»! Φιλολογικά, το τραγούδι παίρνει τη μορφή «ιστορίας», σχεδόν μπαλάντας, και μεταφέρει τον άσωτο από την καθαρά θεολογική σκηνή σε μια σκηνή λαϊκής θέασης: «τον είδα», «τον γυρεύουν», η κοινότητα συμμετέχει. Η παραβολή γίνεται κοινωνικό γεγονός.

Το τραγούδι «Άσωτος υιός» του Νίκου Πορτοκάλογλου αποτυπώνει τον άσωτο ως πρόσωπο που «λείπει», που δεν πατά στο σπίτι. Η επιστροφή είναι ανοιχτή πληγή. «Λες να ταξιδεύει μοναχός, άλλος ένας άσωτος υιός»!

Θεολογικά, εδώ φαίνεται η μετατόπιση της εποχής μας. Δεν είναι δεδομένο ότι ο «οἶκος» είναι ζωντανός, ούτε ότι υπάρχει πατέρας που τρέχει, γι' αυτό και η εκκλησιαστική ανάγνωση γίνεται ακόμη πιο αντιπολιτισμική, όταν διακηρύσσει βεβαιότητα αγκαλιάς εκεί που η νεωτερικότητα συχνά βιώνει αβεβαιότητα ανήκειν.

Η Πατερική Θεολογία προστατεύει την παραβολή από το να γίνει «ηθικό παραμύθι». Δείχνει ότι είναι πρωτίστως αποκάλυψη του Πατέρα και της χάριτος.

Η νεοελληνική φιλολογία και ποίηση προστατεύει το κήρυγμα από ρητορική αυτάρκεια. Θυμίζει ότι η επιστροφή μπορεί να είναι τραυματική, κοινωνικά δύσκολη, υπαρξιακά αμφίβολη κι έτσι μας αναγκάζει να δούμε καθαρότερα το «σκανδαλώδες» της χάριτος.

Η παράδοση του τραγουδιού (δημοτικό/έντεχνο) δείχνει πως ο άσωτος δεν είναι μόνον «θεολογικός τύπος», είναι μορφή που οργανώνει τη συλλογική μας μνήμη για το σπίτι, τη μάνα και τον πατέρα μας, την ξενιτιά και τον γυρισμό.

Η Κυριακή του Ασώτου μάς θυμίζει ότι δεν υπάρχει δρόμος τόσο μακρινός που να μην οδηγεί πίσω στο σπίτι. Δεν υπάρχει πτώση που να νικά την αγάπη του Πατέρα. Το μόνο που χρειάζεται είναι να ανανήψουμε. Κι όσο εμείς κάνουμε ένα βήμα, Εκείνος τρέχει διαρκώς προς εμάς!